

TÓTH NORBERT

AZ „ÅLAND-CSOMAG” SIKERTÖRTÉNET VAGY ILLÚZIÓ?

ÅKERMARK, Sia Spiliopoulou (ed.): *The Åland Example and Its Components – Relevance for International Conflict Resolution, The Åland Islands Peace Institute, Mariehamn, 2011, 204 oldal*

A huszonnyolcezer lakosú¹ – vagyis a népességszám alapján körülbelül Siófok méretű – és politikailag-közigazgatásilag Finnországhoz tartozó Åland-szigetek úgy tűnik, hogy nem megy ki a divatból. Az Észak-Európában – adókedvezményei és természeti szépségei miatt – népszerű turistacélpont és kereskedelmi központ Magyarországon elsősorban nem erről az oldaláról, hanem a helyi lakosságnak a finn állam által biztosított és nemzetközi jogi garanciákkal övezett széleskörű és modellértékű területi autonómiájáról ismert. Az autonómia *de facto* kedvezményezettje a populáció valamivel kevesebb mint 9%-át kitevő svédajkú közösség.² Åland emellett egy rekorddal is büszkélkedhet, ugyanis kontinensünkön ez a régió rendelkezik a legrégebb óta – több mint kilencven éve – megszakítások nélkül kisebbségi területi autonómiával. Működőképessége és tartóssága, valamint folyamatos evolúciója az eltelt évtizedek során a magyar társadalomtudomány művelői körében is ismertté és kedveltté tette az *ålandi modellt*. Minden kockázat nélkül állítható, hogy az autonómiát különféle aspektusokból vizsgáló hazai kutatók is folyamatosan figyelemmel kísérik a korábban hadászati jelentősége miatt sokáig *észak Gibraltárjának* is nevezett kis balti-tengeri szigetcsoport sorsának alakulását. Azaz *nem megy ki a divatból*, ahogyan fentebb már utaltunk rá, igaz, ehhez nagymértékben hozzájárul a magyar közönség előtt talán kevésbé ismert Ålandi Békeintézet tevékenysége is. Az Ålandi Békeintézetet működtető alapítványt 1992-ben hozta létre az autonóm kormányzat, támogatói között az alapító mellett a helyi parlamentet és más szereplőket is találunk. Az Intézet célja, hogy az ålandi példát széleskörűen megismertesse a világgal és népszerűsítse a földgolyón. Ezenkívül a modell sikere alapjának gondolt elemeket Åland exportálni is szeretné. Ennek érdekében az intézet állandó és szerény méretű stábjá mellett gyakornokokat és vendégkutatókat is fogad, általában a világ olyan országaiból, amelyben a többség-kisebbség viszony valamilyen okból kifolyólag problematikus. Az intézet jelenlegi, nagyon mozgalmas korszakának *kovácsa* és *kovásza* egyértelműen a Svédországból az intézmény élére kinevezett igazgatója, Sia Spiliopoulou Åkermark nemzetközi jogász. Åkermark ugyanis rendkívüli erőfeszítéssel minden esztendőben talál módot és alkalmat arra, hogy tudományos konferencia vagy szimpózium, esetleg

kevésbé formalizált rendezvények segítségével népszerűsítse az ålandi autonómiát, melynek fontosabb megállapításait általában kötetben is közzéteszi a Békeintézet. Ez történt a könyvismertetésünk tárgyát képező kötet, *Az ålandi példa és alkotóelemei* címet viselő mű esetében is. A 2010 és 2011-es évek kutatási projektje és az ennek során Mariehamnban különféle rendezvények keretében vendégül látott és megnyilvánuló szakemberek előadásai és írásai közül a legsikerültebbeket válogatta össze a szerkesztő Åkermark, és adta közre a hivatkozott kötetben. Åkermark, akinek elkötelezettségét, munkakedvét és nem utolsósorban munkabírását az is jól mutatja, hogy a tanulmánykötet írásai közül – a bevezetést és a konklúziókat nem számítva – háromnak (igaz ebből kettő esettanulmány) is ő a szerzője, a következő két célt határozta meg a mű előszavában. Egyfelől az *ålandi példa* mint dinamikus, adaptálható és még mindig működő megoldás leírása és elemzése, másfelől pedig annak feltérképezése, hogy az miként használható fel általánosságban konfliktusok megoldása során.³ A célok elérése érdekében a kötet három részre tagolódik. Az első szerkezeti egységben az ålandi példa alkotóelemeit mutatja be három tanulmány, a második részben négy írás az autonómia gyakorlati kérdéseit elemzi, míg a harmadik részben öt, részben interjúkon alapuló esettanulmány keretében hasonlítják össze a szerzők az ålandi megoldást a világ más részein fellelhető és az ålandihoz valamilyen módon rokonítható lokális társadalmi valóságokkal.

Az első rész nyitótanulmányában Sarah Stephan, az Ålandi Békeintézet kutatója mutatja be általánosságban az ålandi autonómiát. Ez a tanulmány nem tör komoly babérokra, csupán egy kellően informatív és retrospektív bemutatónak, amely az elmúlt évtizedek során elfogadott, hatályon kívül helyezett vagy átdolgozott autonómiastatútumok és a vonatkozó nemzetközi jogi és uniós jogszabályok alapján írja le az ålandi helyzetet. Célja feltehetően csak annyi, hogy az olvasónak ne kelljen más kötetet vagy köteteket leemelni a polcáról ahhoz, hogy megismerje az autonómia létrejöttének és fejlődéstörténetének hátterét. A könyv második írását már maga az intézetigazgató jegyzi. Tanulmányában Åkermark az Åland-szigetek nemzetközi jogállásának az autonóm státuszon kívüli másik és régebbi jellemvonását, nevezetesen a szigetcsoport demilitarizációját és semlegességét mutatja be az érdeklődőknek. A szerző tanulmányában megállapítja – amúgy jogosan –, hogy az autonómiával ellentétben a szigetcsoport demilitarizációja és neutralitása a kutatásban méltatlanul háttérbe szorult, és így munkájának elsődleges célja annak felderítése, hogy az ålandi rezsimnek ez az oldala hogyan változott az elmúlt több mint százötven évben. Végkövetkeztetéseiben Åkermark megállapítja, hogy problémát jelenthet az, hogy a semlegesség garanciájaként a Nemzetek Szövetsége már nem létezik, és hogy jóllehet a neutralitás, valamint a demilitarizáltság külföldön kevésbé ismert, az ålandi csomagnak az ma is része olyannyira, hogy a helyi lakosság a szigetcsoport helyzete kiemelt és integ-

ráns elemének tekinti. A bemutató blokk zárócikkét, egy, az ålandi kisebbségvédelmi rezsim nyelvi és kulturális garanciáit bemutató rövid tanulmányt szintén a Békeintézet egyik kutatója, Heidi Öst írta.

A könyv második részében a hongkongi egyetem professzora, Yash Ghai hasonlítja össze az ålandi modellt néhány ázsiai autonómia-megoldással. Tanulmánya talán legérdekesebb (ám sajnos meglehetősen rövid) része – cikkének zöme korábbi írásaiból is megismerhető – az, amelyik az *autonómia* jövőjével foglalkozik. Ebben Ghai optimista, mégpedig egyrészt abból az egyszerű tényből kiindulva, hogy az elmúlt száz évben a nemzetközi kisebbségi jog és az autonómiák világa vitathatatlan fejlődésen ment keresztül, másrészt az őslakos-probléma ismételt felszínre kerülése új lendületet adhat az autonómia ügyének. Kjell Åke Nordquist, az uppsalai egyetem docense az ålandi példának a Kelet-Timor státuszának rendezése során egykoron felmerült majd elvetett lehetőségét mutatja be, ezt követően pedig Fujio Ohnishi, a Nihon Egyetem adjunktusa japán nézőpontból elemzi Ålandot. Ennek során megjegyzi, hogy az ålandi megoldásnak lehet ugyan hatása például a japán Északi-területek vagy éppen Okinava helyzetére, de kizárólag csak hosszú távon. A Magyarországon is ismert Elisabeth Nauclér, aki a finn törvényhozásban képviseli a szigetcsoportot, cikkében az ålandi autonómia működésének gyakorlati tapasztalataira támaszkodva érdekes következtetésre jut. Álláspontja szerint ugyanis, noha Finnország Ålandot és tulajdonképpen az egész országos kisebbségvédelmi mechanizmust egyfajta *brand*ként tartja számon és népszerűsíti különban, az mégsem tekinthető sikertörténetnek. Ennek legfőbb okát abban látja, hogy az ålandi autonómia nem nyújt megfelelő garanciát a helyi autochton finn ajkú lakosságnak, és azok nem élvezhetik *kisebbségi* jogaikat.

Végül a könyv harmadik részében kaptak helyet azok az esettanulmányok, amelyek alapját különböző, az 1990-es és 2000-es évek európai konfliktusaiban aktív mediátorként résztvevő skandináv politikusokkal és diplomatókkal vagy a témakör szakértőivel folytatott interjúk jelentik. Elsőként Hegyi-Karabah kapcsán Heidi Öst beszélgetett Jan Eliasson korábbi svéd külügyminiszterrel és leendő ENSZ-főtitkárhelyettessel az Azerbajdzsánt és Örményországot érintő problémával összefüggésben. Később ugyanó kérdezte Eliassont az azóta már a független államiság útjára lépett Dél-Szudánról is. A Karabahról szóló elemzésből megtudhatjuk, hogy már a konfliktust megelőzően felfokozott érdeklődés övezte a két ország politikusai, tudósai, szakemberei és sajtómunkatársai részéről Ålandot, amely annak kirobbanását követően tovább fokozódott. Eliasson, akit az EBESZ által összehívott Minszki Konferencia elnökévé választottak, részben emiatt is, tulajdonképpen kiejánlotta az érintett országoknak az *Åland-csomagot*, azonban ez végül mégsem lehetett a megoldás kulcsa. A konfliktus 1994-ben befagyott, de Eliasson optimista, véleménye szerint nem kizárt, hogy végül az észak-európai javaslat

segíthet középtávon a kérdés rendezésében. Érdekesség, hogy ezzel párhuzamosan Oroszország és a Független Államok Közössége is élénken tanulmányozta Ålandot Hegyi-Karabahhal összefüggésben ebben az időszakban. A következő elemzés, amely Abházia és Dél-Oszétia kapcsán állapít meg tanulságokat, egy, a Sarah Stephan által Terhi Hakalával, Finnország azerbajdzsáni rezidens nagykövetasszonyával, korábbi EBESZ-misszióvezetővel folytatott beszélgetésen alapul. Hakala inkább borúlátó, mintsem optimista az ålandi modell alkalmazhatóságát illetően, ugyanis Abházia és Dél-Oszétia eseteiben egyik fél sem mutat kompromisszumkészséget. A harmadik esettanulmány tárgyáról, Kasmírról, Åkermark beszélgetett Sten Widmalmmal, az uppsalai egyetem professzorával. Ebben Widmalm elsősorban a két konfliktus és régió közötti különbségekre hívja fel a figyelmet. Végezetül szintén Åkermark kérdezte az izraeli-palesztin konfliktusról Pär Stenbäck volt finn külügyminisztert, aki jelenleg a Vöröskereszt önkénteseként dolgozik a Közel-Keleten. Stenbäck véleménye némiképpen meglepő, ugyanis szerinte Åland nem eléggé ismert nemzetközi körökben, amiért elsősorban a finn államot okolja. Végül megjegyzi, hogy Åland esetleg Jeruzsálem jogállásának megnyugtató és végleges rendezésekor játszhat modellszerepet.

Összességében a kötet kapcsán megállapítható, hogy a Békeintézet „teljesítette a kötelezőt” az ålandi modell további népszerűsítését illetően.

Jegyzetek

¹ L. az Ålandi Statisztikai Hivatal kapcsolódó táblázatait: <http://www.asub.ax/archive.con?iPage=12&art_id=1270> (letöltve: 2012. 05. 15.).

² Uo.

³ ÅKERMARK, Sia Spiliopoulou (ed.): *The Åland Example The Åland Example and Its Components – Relevance for International Conflict Resolution*, The Åland Islands Peace Institute, Mariehamn, 2011, 11. p.